

Виправа III куреня "Лісові Чорти". – Детройт, США: Український Прометей, 1957. 72. Мусіє Моріс. Пішком з Пінська до Львова // На Байдаках. Виправа III куреня "Лісові Чорти". – Детройт, США: Український Прометей, 1957. 73. Бучацький О. Пластові табори Новаків // Пластовий шлях. – 1930. – Травень. 74. ЦДІАУ у Львові, ф. 389, оп. 1, спр. 752. 75. ДАВО, ф. 1, оп. 2, спр. 1837. 76. ЦДІАУ у Львові, ф. 410, оп. 1, спр. 105. 77. Там же, ф. 389, оп. 1, спр. 23. 78. Бортник Ф. Пласт у Радивиліві. Сторінки історії. (Спогади) // Прапор Перемоги. – 1995. – 16 грудня. 79. ДАВО, ф. 45, оп. 1, спр. 856. 80. ДАВО, ф. 1, оп. 2, спр. 1838. 81. ДАРО, ф. 87, оп. 2, спр. 95. 82. Там же, ф. 30, оп. 18, спр. 1589. 83. Там же, ф. 87, оп. 2, спр. 95. 84. ЦДІАУ у Львові, ф. 389, оп. 1, спр. 752. 85. ДАВО, ф. 1, оп. 2, спр. 1856. 86. Там же, спр. 1858. 87. ДАРО, ф. 30, оп. 18, спр. 1590. 88. Там же, спр. 1430. 89. ЦДІАУ у Львові, ф. 389, оп. 1, спр. 752. 90. ДАВО, ф. 1, оп. 2, спр. 1858. 91. Пластові табори. – Львів: Вид-во УПУ, 1929. 92. Водний табір пластунів. Обіжчик про пластові табори. Урядові вісті Верховної Пластової Команди // Молоде життя. – 1929. – 15 березня. – Ч. 3. 93. ДАРО, ф. 30, оп. 18, спр. 1430. 94. ДАВО, ф. 1, оп. 2, спр. 1837. 95. ЦДІАУ у Львові, ф. 389, оп. 1, спр. 752. 96. ДАРО, ф. 30, оп. 18, спр. 1430. 97. ДАВО, ф. 1, оп. 2, спр. 2240. 98. ДАРО, ф. 30, оп. 18, спр. 1430. 99. ЦДІАУ у Львові, ф. 389, оп. 1, спр. 184. 100. Левчанівська І. "Пласт" на Волині // Луцька українська гімназія. Спогади. – Луцьк, 1998. 101. Янів В.М. Значіння таборів в українськiм національнiм вихованнi // Пластовий шлях. – 1930. – Травень. 102. ЦДІАУ у Львові, ф. 389, оп. 1, спр. 185. 103. Там же, спр. 752. 104. Там же, ф. 410, оп. 1, спр. 105. 105. Там же, ф. 389, оп. 1, спр. 187. 106. ДАВО, ф. 1, оп. 2, спр. 1837. 107. Початок роботи Крайового комітету охорони воєнних могил у Львові // Батьківщина. – 1921. – 19 червня. 108. ЦДІАУ у Львові, ф. 389, оп. 1, спр. 752. 109. ДАРО, ф. 86, оп. 2, спр. 120.

УДК 94-054.73(477.82/86)"1922/1935"

І.О. Гаврилів

Національний університет "Львівська політехніка"

УВО: ПІДПІЛЬНА АРМІЯ В БОРОТЬБІ ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ

© Гаврилів І.О., 2006

Розкриті, на основі історичних джерел, маловідомі сторінки діяльності Української військової організації. УВО діяла бойовими методами як армія в підпіллі за свободу нації та незалежність Української держави.

Based on historical sources, little known pages of the Ukrainian Militari Organisation activities have been revealed. UMO acted using combat methods as an underground army fighting for freedom of the nation and independence of the Ukrainian State.

Основним атрибутом держави є Збройні сили як гарант оборони, територіальної цілості, непорушності кордонів, безпеки, які забезпечують стабільність розвитку і спокій громадян. У роки визвольних змагань 1917–1921 рр. українці втратили державність насамперед тому, що потерпіли мілітарні невдачі. Неможливо було вести успішно воєнні дії, перебуваючи в „кільці фронтів” ворожих сил, за відсутності союзників та допомоги світової спільноти. Проблема продовження збройної боротьби постала перед національними силами після закінчення у 1920 році українсько-польсько-радянської війни. Саме тоді було вирішено створити підпільну військову організацію, яка мала постійно підтримувати дух боротьби за свободу України.

Діяльність Української військової організації, маловідома серед загалу, також ще не стала об'єктом спеціальних досліджень. Винятком є праця А.Кентія „Українська військова організація (УВО) в 1920–1928 рр.” (Київ, 1998). Сучасні дослідники в основному посилаються на роботи, які вийшли в діаспорі: В. Мартинця, П. Мірчука, З. Книша. Також на збірники „Євген Коновалець та

його доба”, Життя і смерть полковника Коновальця”; численні публікації в часописах „Визвольний шлях”, „Шлях Перемоги” тощо. Автор, використовуючи в основному неопубліковані історичні джерела, ставить за мету показати діяльність УВО, що продовжила визвольні змагання за українську державність за умов поділу і окупації наших земель чужинцями.

Українські воїни на ратному полі показали мужність, героїзм, добротний вишкіл, нерідко йшли на самопожертву, чим дивували супротивників. Незважаючи на поразку, не здалися на милість ворога – організовано особовий склад УГА і Дієвої армії, вийшли на еміграцію, маючи надію, перегрупувавши свої сили, продовжити боротьбу. Ще 6 грудня 1919 р. в Новій Чарторії на нараді Старшинської ради Січових Стрільців під командою полковника Є. Коновальця обговорювали перспективу продовження визвольних змагань революційно-бойовими методами. Основна маса українських воїнів була інтернована у таборах на території ЧСР. Тут українці отримали найбільше свобод і вже з липня 1920 року діє військово-революційна організація „Воля”. 31 серпня у Празі відбувся з’їзд військовиків, в якому брали участь члени створених уже на еміграції організацій: „Воля”, „Молода Україна”, „Комітет української молоді” тощо. На ньому було відзначено, що „... з’їзд стоїть на становищі повної соборності і самостійності України”. Тоді ж було запропоновано Головному отаману С. Петлюрі відтягнути українську армію з протибільшовицького фронту в Карпати і пропустити більшовиків через Польщу в Західну Європу. Планувалося, що Антанта розіб’є їх, визволить країни Східної Європи від російського імперіалізму і, нарешті, позитивно вирішиться питання державності України на всіх етнічно-історичних землях [1]. С. Петлюра цей план відкинув, залишаючись вірним союзником поляків, які порушили умови Варшавського договору, уклавши мир з більшовиками.

Звільнені з військових таборів влітку 1920 р. старшини українських армій докладають максимуму зусиль для збереження українських військових частин за кордоном у бойовій готовності. Вже в половині серпня до м.Львова прибули з ЧСР колишні інтерновані військовики – О. Навроцький, М. Матчак, Ю. Полянський, Я. Чиж, С. Кучабський, О. Коберський, Д. Паліїв, Б. Гнатевич, С. Федак та ін. Створена ними Начальна команда 2 вересня видала наказ № 1, в якому в загальних рисах окреслено завдання військової організації як революційної, головною метою якої є підготувати український народ і „викликати” загальнонародне повстання, яке силою зброї відновить Українську соборну національну державу [2].

В той час у політичному середовищі української еміграції існували три напрями боротьби. Перший, який представляли діячі УНР, мали надію за допомогою Польщі розбити московсько-більшовицький режим на Наддніпрянщині. Другий – це уряд ЗУНР та галицькі партії, які надіялися на міжнародне право і політичну чесноту демократичних держав Заходу, бачили суверенну Галицьку республіку початком відродження Української держави. Третій напрям репрезентували представники військових, студентства та радикально настроєної інтелігенції, що висували ідею державності та соборності України понад усе. Численні організації цього напрямку об’єднувала діяльність Української військової організації. УВО спиралася на українські політичні партії Галичини, підтримуючи зв’язок із обома еміграційними урядами. Є. Коновалець так окреслив діяльність членів військової організації в краю: „... мали завдання залишатися активними діячами тих політичних партій, до яких вони належали, як, також входити у склад керівних органів нових політичних і загальнонаціональних організацій, та не намагаючись очолювати їх – впливати зсередини на активізацію їхньої діяльності і на їх політичний напрям, згідно з постановами таємних нарад первісної організації СС-ів, ухвалених у Новій Чарторії 1919 року” [3].

З часом експозитури УВО почали діяти на всіх українських землях і в місцях перебування української еміграції. Вже з липня 1920 року на Закарпатті діє військово-революційна організація „Воля”, як філія УВО [4]. Польські джерела стверджують, що спочатку була створена організація „Воля”, а в половині 1920 року – Начальна команда УВО [5]. Про це також говорить З.Книш, який вказує, що на зібранні Головних окружних і повітових колегій та бойових референтів взимку 1921 р. було остаточно вирішено щодо назви підпільної організації [6].

У 1921 р. полковник Є. Коновалець повертається до Галичини і безпосередньо переймає керування організацією. Влітку цього ж року було вирішено перейменувати Начальну колегію на

Начальну команду. Командантом УВО стає Є. Коновалець, начальником штабу – Б. Гнатевич (за іншими джерелами – полковник Ю. Отмарштайн), бойовим референтом – М. Сасевич, політичним референтом – Д. Паліїв, референт розвідки – О. Думін; члени: Я. Индишевський, Ю. Полянський, Р. Сушко, В. Кучабський, О. Коберський, О. Навроцький, М. Матчак, П. Бакович, Я. Чиж [7]. Основною територією дії УВО була Галичина, яку поділено на 13 військових округ, округи на повіти з окружними і повітовими командами (всіх – 58). Для показового прикладу можна навести схему роботи Долинської повітової команди: голова і командант поручник В.Горбовий; його ад'ютант і заступник – хорунжий Ю. Купчинський; організаційний референт – хорунжий О. Бойдунник; бойовий референт – А. Стефанишин; розвідки – В. Мацевич. Сюди пізніше прибув спеціальний старшина для справ озброєння. Організаційний референт мав обов'язок розшукувати і облікувати колишніх українських вояків. Розвідки – слідкувати за польськими військовими, діяльністю польських товариств, урядовців та поліцаїв, також виявляти т. зв. „хрунів” (буквально „свиней” – тобто зрадників). Бойовий – про рух державних грошей в терені, конфісковувати їх, організовувати саботажі, замаху і т.ін. Старшина з озброєння – забезпечувати зброєю, вибуховими та пальними матеріалами тощо [8].

Ще у 1920 р. на Східну Україну відрядили членів УВО І. Андруха і М. Опоку, котрі восени цього ж року у Києві створили Центральний Револьюційний Комітет. Але радянській агентурі вдалося завербувати деяких його членів, зокрема подругу М. Опоки О. Калиниченко [9]. Внаслідок цього влітку 1921 р. організацію викрили чекісти, 163 повстанці – розстріляні. Дехто із сучасних дослідників стверджує: „Варто відзначити, що всі зусилля Української військової організації Є. Коновальця створити свої осередки в радянській Україні закінчилися провалом. Провал визначився не тільки і не стільки успішною діяльністю радянських органів безпеки, скільки не бажанням противників радянської влади йти на відкриту конфронтацію, якщо зберігалися істотні можливості для легальної національної роботи” [10]. Але це напевно не зовсім так. Українське національне підпілля було не готове до підступних „драконівських” методів діяльності більшовицьких каральних органів, які створили репресивну систему, небачену в тогочасній світовій спільноті.

Аналізуючи діяльність УВО на чолі з Є. Коновальцем влітку-восени 1921 р., можемо дійти висновку, що увісти брали активну безпосередню участь у підготовці і проведенні Другого зимового походу військ УНР. Особливо інтенсивні контакти керівника УВО були з генералом Ю. Тютюнником [11]. Члени УВО – Ю. Отмарштайн, який був начальником штабу в армії УНР, Р. Сушко – командир Другої бригади в повстанській групі Ю. Тютюнника, хотіли перенести ідеї УВО на Велику Україну. Очевидно, що в планах військової організації було одночасно на всіх українських землях підняти визвольне повстання.

Організація збройного підпілля переходить до бойових акцій. Були поширені прокламації, в яких наголошувалося, що війна з Польщею ще не закінчена. УВО здійснила реєстрацію військовиків, організаційно їх оформила. Вони були пов'язані присягою: „Присягаю перед Всемогучим Господом Богом, перед Українським Народом, що служитиму чесно і слухатиму вірно наказів Проводу й Команди Української Військової Організації „Воля”. Клянуся духами полеглих Бійців, що дотримаюсь цієї присяги, а коли б не дотримав – хай буду проклятий, як зрадік Українського Народу. Так мені, Господи допоможи!” [12].

З літа 1921 р. здійснюється інтенсивна агітація проти Польської держави, проводять заходи щодо підготовки збройного повстання. В околицях м.Жаб'я був виявлений склад амуніції, порох, 1000 німецьких ручних гранат без запалів. Агітатори намовляли селян, щоб в разі повстання забрали худобу з полонин, щоб поляки не змогли її, відступаючи, конфіскувати. Відомі обстріли польських вартівень [13].

Польські інформатори (конфіденти) доповідали, що в ЧСР є українські військові сили, які за допомогою радянського консульства готуються до збройного конфлікту. Також готується збройне повстання боївок в Західній Україні. Представники з Радянської Росії, у разі повстання, обіцяли діячам ЗУНР на еміграції допомогу амуніцією, зброєю тощо. Вони запевнювали в майбутньому забезпечити свободу слова, друку, агітації; амністію для політичних діячів, дати дозвіл на формування комуністичної добровольчої армії [14]. У той час приходять до консолідованих дій і

певних зв'язків між УВО і комуністичними боївками. Адже в цій складній ситуації вважалося, що можна прийти: „Різними способами і дорогами до одної мети” [15]. У квітні 1922 р. в Генуї відбулася неофіційна зустріч президента ЗУНР Є. Петрушевича із головою Раднаркому УСРР Х. Раковським. На цій таємній нараді започатковано діалог ЗУНР і УСРР. Більшовикам вдалося прихилити до себе деяких лідерів уряду ЗУНР. Комуністи інспірують поширення серед української еміграції так званих „зміновіховських” настроїв. Деякі українські часописи у Відні субсидуються ЦК КП(б)У [16].

Польська влада, тим часом, проводила низку заходів для остаточної політичної анексії західних українських земель. Це перепис населення (т. зв. конскрипція), призов місцевих мешканців до польського війська, виборча кампанія до обидвох палат польського парламенту. Одностайно українські революційні та політичні сили бойкотували перепис та призов до ворожої армії [17]. 15 серпня 1922 р. Є. Петрушевич звернувся з протестом проти виборів в Галичині до урядів Антанти: „Українське населення не візьме участі в ніяких виборах під терором польської окупації у Східній Галичині. Великі держави Антанти повинні правом суверена заборонити Польщі накидати Східній Галичині виборчу ординацію до польського сейму” [18]. Українська військова організація, своєю чергою, видала відозву в якій закликала: „Не брати участі у передвиборчій акції ані у виборах до польського сейму і сенату, бо український народ не признає польської влади у Східній Галичині. Не виконання цього наказу є зрадою українського народу! Смерть зрадникам!” [19].

Пріоритетними в діяльності УВО були воєнно-мобілізаційні питання. У разі збройного виступу, до якого вони активно готувалися, передбачалося розгорнути дивізії в шести округах і полки в повітах. З польських джерел знаємо на які сили розраховували увісти: у Галичині перебувало 73.466 українських воїнів, а на суміжних територіях в УСРР – 28.150 [20]. Літо–осінь 1922 р. проходила т. зв. „мала війна” УВО з Польщею: масово застосовувався індивідуальний терор проти польських поселенців; в будинках поляків нерідко вибивали вікна, кидали ручні гранати, або підпалювали їх оселі та стирти збіжжя; нападали на фільварки, військові склади, пошкоджували залізничне полотно, телефонні та телеграфічні комунікації, вбивали поліцаїв, жовнірів та вйтів – представників влади на місцях. Також вбито деяких членів Гуцульської делегації, які їздили з чолобитною до начальника Польської держави Ю. Пілсудського. Взагалі було нанесено шкоди на декілька сотень мільйонів польських марок [21].

Індивідуальний терор був започаткований 25 вересня 1921 р. коли до Львова на відкриття „Східних Торгів” прибув глава Польської держави Ю. Підсудський. Під час проїзду, разом з львівським воєводою К. Грабовським, автомобілем біля міської ратуші – бойовик УВО, 21-річний С.Федак, вистрілив і поранив воєводу в руку. Бажаючи вбити представника окупаційної влади, колишній старшина української армії тим самим хотів показати Пілсудському, що українці не погодяться з входженням Галичини до Польщі [22].

Колабораціоністами стала група „хліборобів”. Їх лідер, редактор „Рідного Краю” С. Твердохліб, 30 вересня 1922 р. у Жидачеві оголосив, що пориває з політикою Є.Петрушевича і має намір балотуватися в сейм у Золочівській окрузі. Коментуючи цю заяву, один із сільських вйтів сказав, що Твердохліб, мабуть, не цінить свого життя [23]. 15 жовтня 1922 р. увісти його вбили.

У жовтні 1922 р. 50-ма бойовиками був проведений партизанський рейд територією Тернопільщини. На допомогу поліції були скеровані урядові війська, які жорстоко розправилися з повсталими. За рішенням військового трибуналу 11 листопада в Чорткові були розстріляні керівники повстанців – колишні старшини УГА С. Мельничук і П. Шеремета, а у Львові – В. Крупа та Р. Луцейко.

Одностайність, з якою виступили українці щодо бойкоту виборів, дала свої позитивні результати. Масовий рух опору деморалізував місцевих поляків, які здебільшого не йшли голосувати. Також були солідарні українські революційні та політичні сили щодо запровадження польського закону про т. зв. „воєводську автономію”, який вважали порушенням міжнародних договорів щодо статусу Східної Галичини. Всі ці заходи галицького політикуму та військової організації зміцнювали в українського громадянства вороже ставлення до Польської держави, а серед місцевих поляків сіяло зневіру щодо власної безпеки.

Після 14 березня 1923 р., коли Рада послів Антанти прийняла рішення передати на 25 років Східну Галичину Польщі, у галицькому політичному проводі склалися дві позиції. Одна – за продовження боротьби з Польщею власними силами, а друга за те, щоб використати можливість визволення Східної Галичини за допомогою Радянської України. У травні 1923 р. президент Є. Петрушевич розпустив уряд, усі інші органи і установи, а також дипломатичні представництва та місії ЗУНР. Під тиском польських властей він переїжджає з Відня до Берліна, де видає газету „Український прапор” радянофільського напрямку. Туди ж прибуває і голова УВО Є. Коновалець. Деякі дослідники вважають, що легальним приводом для перебування українських політиків у Берліні був великий (близько 475 млн. марок) грошовий борг Німеччини перед колишньою Українською державою, який складався з вартості вивезених за час німецької окупації українського зерна та матеріалів, а також українських державних депозитів у німецьких банках [24].

Під впливом процесів українізації в УСРР більшовицькій агентурі вдалося інспірувати радянофільські настрої серед галицького політичного проводу. Це спричиняло ослаблення українства на західноукраїнських землях, призвело до розколу політичної та військової еміграції. Деякі чільні діячі ЗУНР, як В. Панейко, були переконані в тому, що: „Мусимо прийти до федерації з Росією. Силою, що розбере Польщу, може бути тільки євразійська федерація, зі всіма своїми ресурсами і ніхто інший” [25]. Є дані, що Є. Петрушевич планував переправити всю галицьку еміграцію до Харкова, але Є. Коновалець та В. Целевич його відмовили [26].

Навесні 1923 р. УВО розгорнула саботажну акцію, ще більшу, ніж у 1922 р. Серед галицьких політиків звучали заклики перетворити Галичину в українську Ірландію [27]. Під час панахид по січових стрільцях священники постійно закликали до того, що краще загинути, ніж жити в ярмі: „Заприсягнемо на тому хресті, що кожний з нас з усмішкою на устах віддасть своє життя за справу України”. Польська поліція була стурбована тим, що увісти залучають до своїх акцій пластуни [28].

Щоб зменшити напругу протистояння з українцями, поляки у 1923 р. проголошують загальну амністію політичним емігрантам, польський сейм приймає закон про воєводську автономію у Східній Галичині та заснування українського університету. Однак польська влада проблему української вищої школи, як і питання автономії, так і не вирішила.

Методи продовження національно-визвольної боротьби на західноукраїнських землях обговорюються на декількох конференціях, в яких беруть участь галицькі політики та члени УВО. Внаслідок цього було вирішено за кордоном створити Верховну команду УВО, яку підпорядкувати військовому міністру уряду ЗУНР Я. Селезінці, а крайовим командантом стає А. Мельник. Є. Коновалець в грудні 1923 р. змушений залишити пост глави військової організації. У краю, внаслідок дискусії, було вироблено першу політичну платформу організації. У ній УВО готувалася вести тривалу революційну боротьбу, як самостійна суверенна сила, не зв'язана законами окупаційних держав, також програмами чи тактичними настановами діючих українських політичних центрів і партій, що не виключало можливості співпраці.

Щоби придушити зростання політичної активності населення Західної України, польський уряд використовував усі можливі заходи, щоб збити спротив українства. Особливо жорстокий удар було нанесено по УВО. У лютому 1924 р. польська поліція заарештувала зв'язкову організації О. Бесараб, яку поліцаї замордували у в'язниці. Конфісковані документи дали змогу викрити керівництво Крайової команди УВО, А. Мельник та його товариші після важких тортур були засуджені на декілька років.

З червня 1924 р. Є. Коновалець знову на чолі військової організації, яку унезалежив від впливу уряду Є. Петрушевича. У самій УВО поділяв радянофільські погляди диктатора ЗУНР начальник служби розвідки О. Думін. Після ужгородської конференції 1925 р. він, очевидно, не без впливів більшовицьких спецслужб, стає ініціатором розколу. Невдовзі створює альтернативну Західно-українську народно-революційну організацію (ЗУНРО). Так, у відозві ЗУНРО до селян читаємо позитивне ставлення до Української радянської республіки, а до поляків – негативне [29]. Не отримавши підтримки серед західноукраїнського загалу, ЗУНРО у 1926 р. припинила свою діяльність.

Стратегічною метою діяльності Української військової організації було створення регулярної визвольної української армії для продовження боротьби за державність України. Для того був розроблений військовий статут УВО [30]. Керівництво організації не мало ілюзій щодо успіху визвольного повстання в цій ситуації, але ставило на мобілізацію народу для майбутньої боротьби у відповідний час. Є. Коновалець із своїми найближчими співробітниками сформував визвольну концепцію: продовжувати боротися силами власного народу, а не орієнтуватися на сторонніх „визволителів”; боротьбу в Україні потрібно вести за всяких умов, бо перервану боротьбу важко відновити; визвольну діяльність вести одночасно проти всіх окупантів, а не йти з одним проти іншого; наявність у визвольній боротьбі необхідного збройного чинника.

У другій половині 20-х років керівництво військової організації шукає міжнародних контактів, насамперед з Німеччиною та Литвою. Певні військово-політичні угруповання цих країн співчували українській справі та надавали моральну і матеріальну підтримку увістам. Також уряд ЧСР був зацікавлений в послабленні Польщі, тому дозволяв через чесько-польський кордон перевозити підпільну літературу, зброю, вибухові матеріали тощо. Тісні були стосунки УВО з українською еміграцією США та Канади, де створювалися споріднені організації, які фінансово істотно підтримували діяльність увістів.

Вважається, що в той час УВО мала найкраще поставлену в Європі розвідку. Так у 1926 р. було розкрито план поляків нападу на Литву, про що було повідомлено литовців, а також Англію та Німеччину. У Кракові у польській службі безпеки викрили архів матеріалів УВО: мобілізаційні плани польської армії, плани організації армії в часи миру і війни, плани стратегічно важливих пунктів у Польщі, рисунки, кліше світлин військових об'єктів, спеціальні радіонадавальні і приймальні апарати, зброя, вибухові матеріали і навіть бактеріологічна зброя. У результаті у 1927 р. в Кракові судили 36 увістів за шпигунство і викрадення планів та військових таємниць.

Використовуючи наявність конкретних фактів розвідувальної роботи УВО, скерованої супроти Польської держави, її керівництво постійно поширювало тезу, що українська підпільна організація існує, скеровується і фінансується з Росії, Німеччини, Литви та інших держав. Увісти в своїх виданнях та комунікатах постійно це спростовували і пояснювали, що мають за мету у відповідний час повалити Польську державу, яка не має рації існування в своїх теперішніх кордонах [31].

У другій половині 20-х років увісти провели низку гучних експропріаційних акцій, атентантів на представників польської окупаційної влади, які постійно підтримували ворожі стосунки у стосунках українців та поляків. Оправдовуючи терор, УВО, наголошувала, що „... всіма засобами й методами будемо боротися з нашим займанцем та послідовно намагатимемося відірвати українську землю від Польщі”. При тому зазначалося: „УВО не ставить терористичної діяльності як виключного свого завдання... УВО є революційною організацією, якої основним завданням пропагувати думку загального революційного зриву українського народу із остаточною метою створити власну національну об'єднану державу”. Обґрунтовуючи силові методи діяльності: терор, бойкот, саботажі тощо увісти постійно посилювалися на міжнародний досвід, коли ірландський Шин-фейн, свого часу, у Польській організації військовій під керівництвом Ю.Пілуєвського успішно такі бойові методи національно-визвольної боротьби застосовували.

Під впливом перебігу історичних подій, з відходом деяких діячів УВО, членів політичних партій, з підпільної діяльності, революційно-бойова організація дещо змінює свій характер діяльності із суто військової підпільної організації на революційно-підпільну, що вимагало участі щораз більше невійськовиків. Її ряди поповнює молодь, яка перейнялася ідеями українського націоналізму.

Отже, Українська військова організація виконала свою роль, вона зуміла об'єднати всі праворадикальні сили і стала базою створення Організації українських націоналістів, яка інтенсифікувала національно-визвольну боротьбу за незалежну Українську державу.

1. Коновалець Є. *Причинки до історії української революції*. – К., 1991. – № 11. – 119 с.
2. *Держ. арх. Івано-Франків. Обл. (ДАІФО), ф. 68, оп. 2, спр. 545, арк. 1. 3. Листи Євгена Коно-*

вальця з Відня на Україну в першій половині 1921 року // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 239. 4. Кардаш Д. Український націоналізм. – Прага, 1940. – С. 4. 5. ДАІФО, ф. 2, оп. 1, спр. 360, арк. 65. 6. Книш З. На життя і смерть... Сторінки з історії Української військової організації. – Торонто: Срібна Сурма, 1980. – С. 175. 7. Мірчук П. Нарис з історії Організації Українських Націоналістів. Т. 1: 1920–1939. – Мюнхен-Лондон-Нью-Йорк, 1968. – С. 21–22. 8. Книш З. На життя і смерть... – С. 169. 9. Гірняк Н. Останній акт трагедії Української Галицької Армії. – Нью-Йорк, 1959. – С. 32. 10. Ченцов В.В. Політичні репресії в Радянській Україні в 20-ті роки // Укр. іст. журн. – 2001. – № 2. – С. 131. 11. Советская Украина и Польша // Сборник документов и исторических материалов. – Харьков, 1921. – С. 100–102. 12. Книш З. На життя і смерть... – С. 168. 13. ДАІФО, ф. 2, оп. 1, спр. 28, арк. 8–8 зв. 14. Там само, оп. 2, спр. 35, арк. 19–20, 39. 15. Там само, спр. 360, арк. 143. 16. Центр. держ. арх. громадських об'єднань (ЦДАГО) України, ф. 1, оп. 20, спр. 1035, арк. 148–167. 17. Держ. арх. Львів. обл. (ДАЛО), ф. 1, оп. 52, спр. 27, арк. 1–5, 13. 18. Українська суспільно-політична думка в ХХ столітті. Т. 2. – Нью-Йорк, 1983. – С. 28–29. 19. Центр. держ. іст. арх. (ЦДІА) України, м. Львів, ф. 371, оп. 1, спр. 52, арк. 68. 20. ДАІФО, ф. 2, оп. 2, спр. 35, арк. 60–61. 21. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 1016, арк. 13, 27–35. 22. ЦДІА України, м. Львів, ф. 205, оп. 1, спр. 889, арк. 7. 23. Держ. арх. Тернопільської обл. (ДАТО), ф. 231, оп. 1, спр. 66, арк. 35 зв. 24. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ–ХХ ст. – К.: Генеза, 1996. – С. 200. 25. ДАІФО, ф. 68, оп. 2, спр. 35, арк. 48. 26. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 1035, арк. 55. 27. Там же, спр. 1016, арк. 57. 28. ДАІФО, ф. 2, оп. 1, спр. 63, арк. 50–51; спр. 64, арк. 4–6. 29. ЦДАГО України, ф. 6, оп. 1, спр. 416, арк. 1. 30. Цент. держ. арх. вищих органів влади та управління (ЦДАВОВ) України, ф. 4331, оп. 1, спр. 1, арк. 1–25. 31. Там само, спр. 2, арк. 2.

УДК 930.1 (477.8) “1914 – 1938”

В.П. Фугала

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

© Фугала В.П., 2006

Проаналізовано праці українських і зарубіжних істориків, присвячені військово-політичній діяльності Є. Коновальця. Автор виділив основні напрями досліджень, підвів підсумки вивчення теми, окреслив шляхи подальших наукових пошуків.

The works of ukrainian and foreign historians on the military and political E.Konowaletz analyzed. The author determines major research ways, made a conclusion of the theme investigations, prospective directions of further learning of the theme are outline.

Євген Коновалець належить до найвидатніших дійових осіб історії України ХХ ст. Воїн, політик, державний діяч – так коротко можна охарактеризувати цю особистість. Військовій і політичній діяльності Коновальця присвячені десятки різноманітних за жанром праць – спогадів, наукових розвідок, публіцистичних нарисів, біограм тощо. Однак історіографічні дослідження і досі відсутні. Ці обставини спонукають до того, щоб систематизувати нагромадження історичних знань про Коновальця, підвести підсумки вивчення теми і накреслити шляхи подальших наукових пошуків. Саме у цьому і полягає мета статті.

Перша книга про Є. Коновальця вийшла друком у Парижі невдовзі після Роттердамської трагедії [13]. У цьому виданні ще не було документальних розповідей чи наукових розвідок, його